בבוציני [1]ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אטו עד השתא לא טב לביה בחמרא אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בד"ת ובדברי תשבחות אבל עובדי כוכבים שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא בדברי תיפלות וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו אינו לא מדיי ולא פרסי אלא כשדיי רצונכם לראותה אמרו לו אין ובלבד שתהא ערומה (א)שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת (א) היינו דכתיב [2]אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה כשם שעשתה כך נגזר עליה [3]ותמאן המלכה ושתי מכדי פריצתא הואי דאמר מר שניהן לדבר עבירה נתכוונו מ"ט לא אתאי א"ר יוסי בר חנינא מלמד שפרחה בה צרעת במתניתא תנא [בא גבריאל ועשה לה זנב] ויקצף המלך מאד (ב) אמאי דלקה ביה כולי האי אמר רבא שלחה ליה (ב)בר אהורייריה דאבא אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי וההוא גברא אשתטי בחמריה מיד וחמתו בערה בו [4]ויאמר המלך לחכמים מאן חכמים רבנן יודעי העתים שיודעין לעבר שנים ולקבוע חדשים אמר להו דיינוה לי אמרו היכי נעביד נימא ליה קטלה למחר פסיק ליה חמריה (ג) ובעי לה מינן נימא ליה שבקה קא מזלזלה במלכותא אמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו כחמרא דיתיב על דורדייה וטעמא אמרו ליה דכתיב [5]שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר מיד [6]והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש א"ר לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר כרשנא אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך שתר כלום הקריבו לפניך שתי תורין אדמתא כלום בנו לפניך מזבח אדמה תרשיש כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו [7]תרשיש ושהם וישפה מרס כלום מירסו בדם לפניך מרסנא כלום מירסו במנחות לפניך ממוכן כלום הכינו שלחן לפניך [8]ויאמר ממוכן תנא ממוכן זה המן ולמה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות אמר רב כהנא °מכאן שההדיוט קופץ בראש [9]להיות כל איש שורר בביתו אמר רבא °אלמלא אגרות הראשונות לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט אמרי מאי האי דשדיר לן להיות כל איש שורר בביתו פשיטא אפילו קרחה בביתיה פרדשכא ליהוי [10]ויפקד המלך פקידים א"ר מאי דכתיב [11]כל ערום יעשה בדעת וכסיל יפרוש אולת כל ערום יעשה בדעת זה דוד דכתיב [12]ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה כל מאן דהוה ליה ברתא אייתה ניהליה וכסיל יפרוש אולת זה אחשורוש דכתיב ויפקד המלך פקידים כל מאן דהוה ליה ברתא איטמרה מיניה [13]איש יהודי היה בשושן הבירה וגו' איש ימיני מאי קאמר אי ליחוסא קאתי ליחסיה (ד) ואזיל עד בנימין אלא מאי שנא הני תנא כולן על שמו נקראו בן יאיר בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו בן שמעי בן ששמע אל תפלתו בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו קרי ליה יהודי אלמא מיהודה קאתי וקרי ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי (ג)אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה (ד)אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יהושע בן לוי אביו מבנימין ואמו מיהודה ורבנן אמרי משפחות מתגרות זו בזו משפחת יהודה אומרת אנא גרים דמתיליד מרדכי דלא קטליה דוד לשמעי בן גרא ומשפחת בנימין אמרה מינאי קאתי רבא אמר כנסת ישראל אמרה לאידך גיסא ראו מה עשה לי יהודי ומה שילם לי ימיני מה עשה לי יהודי
דלא

שפרחה בה צרעת. בירושלמי מפרש דילפינן נגזר דכתיב גבי ושתי מנגזר דכתיב גבי עוזיה כשנצטרע דכתיב ביה נגזר מבית ה' (דה"ב כו): **זיל** לגבי עמון ומואב דיתבי ברוכתייהו כחמרא. וקשה דהא פרק תפלת השחר (ברכות דף כח.) פריך וכי עמון במקומו יושב והלא כבר סנחריב ובלבלו לכך פר"ת דגרסינן הכא מואב לחוד דקרא נמי לא הזכיר אלא מואב דכתיב שאנן מואב ובברכות נמי לא גרסינן אלא עמון ומזה הטעם התירו ליהודה גר העמוני לבא בקהל אבל משמע דגרי איך לא רצו להתיר לבא בקהל לפי שלא בלבל סנחריב מצרים ולא בלבל מואב ומיהו קשה דבברכות משמע באותה שהגלתי שסנחריב בלבל עמון ובירמיה חשיב להו באותן שהגלה נבוכדנצר וי"ל לפי שסנחריב היה ראשון שבלבל נקרא הכל על שמו ועליו כתיב ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שוסתי אבל ודאי עיקר החורבן היה ע"י נבוכדנצר): **ממוכן.** (ח)יש מדרש שהיה דניאל ולפי שהיה נשוי לשרית שהיתה גדולה ממנו שלא היה יכול לכופה לדבר כלשונו יעץ לעשות כן:
כל

כוליני. דלועין קטנות. כלומר דבאותו מין עצמו זה נואף וזו נואפת הוא אומר להראות את יופיה והיא לכך נתכונה שיסתכלו ביופיה: **פרילתא הואי.** פרוצה היתה: **מלמד שפרחה בה לרעת.** ויליף בירושלמי מאשר נגזר עליה (ה) וכתיב וישב בית החפשית מצורע כי נגזר מבית ה' (דה"ב כו) מה להלן צרעת אף כאן צרעת: **אהורייריה.** שומרי הסוסים: **לקבל אלפא חמרא שתי.** כן העיד הכתוב עליו (דניאל ה): **פסיק ליה.** יפיג יינו מעט מעליו: **על דורדייה.** על שמריו: **וטעמא אמרו ליה.** ויפה אמרו לו דודאי כן הוא שמתוך שהאדם שקט דעתו מיושבת עליו שנאמר שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו וסיפיה דקרא על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר: **פסוק זה על קרבנות נאמר.** והקרוב אליו לשון הקרבת קרבן. מלאכי השרת הזכירו לפני הקב"ה את הקרבנות שהקריבו ישראל לפניו לעשות להם נקמה בושתי ותבא אסתר ותמלוך תחתיה: **כרשנא.** כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה: **שתר.** שתי תורים: **מרס.** שמירסו את הדם שלא יקרש ושוב לא יהא ראוי לזריקה: **מרסנא.** מירסו במנחות בבוללן. ממרס לשון מגיס: **מוכן לפורענות.** עומד להיות תלוי: **מכאן שההדיוט קופץ בראש.** שהרי מנה אותו הכתוב לבסוף אלמא גרוע הוא מכולן והוא קפץ בראש: **אלמלא אגרות ראשונות.** שהוחזק כהן שוטה בעיני האומות: **לא נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט.** שהיו ממהרין להורגן כמצות המלך באגרות האמצעיות ולא היו ממתינים ליום המועד: **אמרי מאי האי דשדר לן.** אומרים האומות מה זה ששלח לומר לנו להיות כל איש שורר בביתו (ה) שאף הגרדן שורר בביתו: **פרדשכא.** פקיד ונגיד: **נערה.** דוד לא ביקש אלא נערה אחת (ו) כל אדם הראה לשלוחיו את בתו אולי תיטב בעיניו ואחשורוש כסיל זה לקבץ את כולן הכל יודעין שלא יקח אלא אחת ואת כולן יבעל מאן דהוה ליה ברתא מטמרה: **מוכתר בנימוסו היה.** בשמות נאין. נימוס שם בלשון יון: א] * (ז)**נערי** לא גרסינן אלא הכי גרסינן **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי כו':**
דלא

תורה אור השלם

1. בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ בַּיָּיִן אָמַר לִמְהוּמָן בִּזְּתָא חַרְבוֹנָא בִּגְתָא וַאֲבַגְתָא זֵתַר וְכַרְכַּס שִׁבְעַת הַסָּרִיסִים הַמְשָׁרְתִים אֶת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: אסתר א י

2. אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּשֹׁךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ זָכַר אֶת וַשְׁתִּי וְאֵת אֲשֶׁר עָשָׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר נִגְזַר עָלֶיהָ: אסתר ב א

3. וַתְּמָאֵן הַמַּלְכָּה וַשְׁתִּי לָבוֹא בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַסָּרִיסִים וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ: אסתר א יב

4. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יֹדְעֵי הָעִתִּים כִּי כֵן דְּבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָּל יֹדְעֵי דָּת וָדִין: אסתר א יג

5. שַׁאֲנַן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו וְשֹׁקֵט הוּא אֶל שְׁמָרָיו וְלֹא הוּרַק מִכְּלִי אֶל כֶּלִי וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ עַל כֵּן עָמַד טַעְמוֹ בּוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר: ירמיהו מח יא

6. וְהַקָּרֹב אֵלָיו כַּרְשְׁנָא שֵׁתָר אַדְמָתָא תַרְשִׁישׁ מֶרֶס מַרְסְנָא מְמוּכָן שִׁבְעַת שָׂרֵי פָּרַס וּמָדַי רֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַיֹּשְׁבִים רִאשֹׁנָה בַּמַּלְכוּת: אסתר א יד

7. וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם: שמות כח כ

8. וַיֹּאמֶר מְמוּכָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא עַל הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עָוְתָה וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה כִּי עַל כָּל הַשָּׂרִים וְעַל כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: אסתר א טז

9. וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְאֶל עַם וָעָם כִּלְשׁוֹנוֹ לִהְיוֹת כָּל אִישׁ שֹׂרֵר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ: אסתר א כב

1. וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ קִידִים בְּכָל מְדִינוֹת לְכוּתוֹ וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל עֲרָה בְתוּלָה טוֹבַת רְאֶה אֶל שׁוּשַׁן הַבִּירָה ל בֵּית הַנָּשִׁים אֶל יַד גֶא סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר נָּשִׁים וְנָתוֹן מְרוּקֵיהֶן: אסתר ב ג

1. כָּל עָרוּם יַעֲשֶׂה דָעַת וּכְסִיל יִפְרֹשׂ וֶּלֶת: משלי יג טז

1. וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו בַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה פְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי לוֹ כֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ חַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ: מלכים א א ב

1. אִישׁ יְהוּדִי הָיָה שׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ רְדֳּכַי בֶּן יָאִיר בֶּן שִׁמְעִי ן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי: אסתר ב ה

רבינו חננאל

סבו רביעית ההין יין לבד. איהו בקרי ואיתתיה בוציני, פי' שניהם לונות תכוונו). מוכתר בנימוסו, "י מצויין בדתי כל התורה "יה כעדי שהיה בדורו ידוע וזהיר במצות, ורבה בר רב הונא עדיף מיניה, בענותות, דהא אמר רבא תלת מילי בעאי משמייא חכמתיה דרב הונא ועיתריה דרב חסדא יהבו לי, ענותנותיה דרבה בר רב הונא לא יהבו לי.

מסורת הש"ס

א) [סוטה ח:], ב) מ"א לא גרים כה, ג) [בע"י ליתא תוספת יש ספרים דגרסי איש יהודי היה בשושן הבירה וגו' אמר רב נחמן מוכתר בנימוסו היה פי' בשמות נאים והגונים כדרים שכולם על שמו נקראים וי"ס דגרסי קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני יהודי אלמא מיהודה קאתי ימיני אלמא מבנימין קאתי אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה ולא נהירא דמה ענין זה לזה ומיהו יש ליישבו מוכתר בנימוסו מוכתר בשמות נאים ובמעשים נאים ובכסופי מלכות ולכך קוראו על שם יהודה שהיה חשוב מכל השבטים ויצאו ממנו מלכים], ד) [בע"י גרים רבה בר רב הונא ורבה בר בר חנה משמיה דרבי יהושע בן לוי אמרו אביו מבנימין וכו' וע"ש בפרש"י ובערוך ערך נמס ג כתב בזה"ל מרדכי מוכתר בנמוסו היה כעדי פירוש מצוין בכתי התורה כעדי שהיה ידוע בדורו חסיד במצות וכו' ע"ש], ה) [אסתר ב], ו) [נ"ל כעדי פי' בע"י בפרש"י שם עי' בערוך ערך נמס וערך עדין], ז) [וע"ע תוס' יבמות עו: ד"ה מבנימין ותוס' סוטה ט.], ח) [עי' פרקי דר"א פמ"ט],

גליון הש"ס

גמ' אמר ר"כ מכאן שההדיוט כו'. עי' ירושלמי פרק ד דסנהדרין ה"ז: שם אמר רבא אלמלא. ע"ל כא ע"א תד"ה אלמלא: רש"י ד"ה נערי לא גרסי'. עי' דבר נחמד בספר מקום שמואל:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מלאכה בשבת לפיכך נגזר עליה בשבת היינו דכתיב: (ב) שם ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו אמאי דלקה: (ג) שם פסיק ליה ממריה ודכיר לה ובעי לה מינן: (ד) שם ליחסיה וליזיל עד בנימין מאי שנא הני תלתא תנא כולן כצ"ל ותיבת אלא נמחק: (ה) רש"י ד"ה אמרי מאי וכו' להיות כל איש שורר בביתו פשיטא שאף הגרדן: (ו) ד"ה נערה וכו' נערה אחת לפיכך כל אדם וכו' ואחשורוש היה כסיל וכו' מטמרה מיניה הס"ד:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה נערי לא גרסינן. נ"ב עיין מה בספר מקום שמואל בשער התירוצים: